(इंग्रजीत टंकलिखित न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

[(१९५१) एस. सी. आर ३०३]

संतोष कुमार जैन

- विरुद्ध -

राज्य

युनियन ऑफ इंडिया-मध्यस्थ

[सर न्यायाधीश हरिलाल कनिया, न्यायमूर्ती पतंजली शास्त्री आणि न्यायमूर्ती दास]

अत्यावश्यक पुरवठा (तात्पुरते अधिकार) अधिनियम (१९४६ चे XXIV), कलम ३ - वस्तूंचे "उत्पादन, पुरवठा आणि वितरण विनियमित किंवा प्रतिषिद्ध करण्यासाठी तरतूद करण्याचा अधिकार"- त्यामध्ये विशिष्ट कार्य करण्यासाठी विशिष्ट व्यक्तींना निर्देश आणि आदेश जारी करण्याचा अधिकार समाविष्ट आहे की नाही? - विशिष्ट कंपनीकडे असलेल्या वस्तूंचा शोध घेण्याचा आणि जप्त करण्याचा आदेश – ग्राह्यता - कलम ३ मधील पोट कलम (१) आणि (२) ची व्याप्ती - पोट कलम(१) द्वारे प्रदान केलेल्या अधिकाराची सर्वसाधारणता- जप्तीचे आदेश बजावणाऱ्या अधिकाऱ्यांना बाधा आणणे- भारतीय दंड संहितेच्या कलम १८६ अंतर्गत दोषसिद्धी- वैधता- भारतीय दंड संहिता, १८६० चे कलम १८६- अत्यावश्यक पुरवठा खालील गुन्हे.

अत्यावश्यक पुरवठा (तात्पुरते अधिकार) अधिनियम, १९४६ च्या कलम ३ मध्ये पुढीलप्रमाणे तरतूद केलेली आहेः-

(१) जोपर्यंत केंद्र सरकारला, एखाद्या जीवनावश्यक वस्तूचा पुरवठा राखण्यासाठी किंवा वाढवण्यासाठी किंवा त्यांचे न्याय्य वितरण आणि वाजवी किमतीत उपलब्धता सुनिश्चित करण्यासाठी आवश्यक किंवा इष्ट वाटत असेल तोपर्यंत, त्याचे उत्पादन, पुरवठा आणि वितरण आणि आणि त्यामधील व्यापार आणि वाणिज्य यांचे विनियम किंवा प्रतिषिद्ध करण्याच्या तरतुदीसाठी आदेश अधिसूचित केले जाऊ शकते.

(२) पोट कलम (१) अन्वये प्रदान केलेल्या अधिकाराच्या सर्वसाधारणेतला हानी न पोहचवता, त्याखाली केलेल्या आदेशात तरतूद करता येईल ....(i) कोणत्याही आनुषंगिक

आणि पूरक बाबींसाठी, विशेषतः परिसर, वाहने, जहाजे आणि विमानात प्रवेश करणे आणि त्यांची झडती घेणे यासह, अशा कोणत्याही वस्तूची अशी झडती घेण्यासाठी प्राधिकृत केलेल्या व्यक्तीकडून जप्ती, ज्याच्या संदर्भात अशा व्यक्तीला असे समजण्याचे कारण आहे की उल्लंघन झाले आहे, होत आहे किंवा केले जाणार आहे ...... "

उपरोक्त अधिनियमाच्या कलम (३) च्या पोट कलम (२) च्या खंड (i) द्वारे, केंद्र सरकारला देण्यात आलेल्या अधिकारांचा वापर करून, जे अन्नपदार्थांच्या संदर्भात प्रांतीय सरकारला सोपवण्यात आले होते, बिहारच्या राज्यपालांनी जिल्हा दंडाधिकारी, पटना आणि शिधावाटप चे विशेष प्रभारी अधिकारी, पटना यांना एका कंपनीच्या साखरेच्या साठ्याचा शोध घेण्याचे आदेश दिले ज्याचे अपीलकर्ता महाव्यवस्थापक होते आणि या आधारावर की कंपनी ही किंमती आणि पुरवठा मुख्य नियंत्रकाने साखर आणि साखर उत्पादने नियंत्रण आदेश, १९४७ अन्वये दिलेल्या आदेशाचे उल्लंघन करणार होती, उक्त कंपनीने साठ्यात ठेवलेली ५.००० मण साखर जप्त करण्याचे निर्देश दिले. अपीलकर्त्याने माल शोधण्यासाठी आणि जप्त करण्यासाठी गेलेल्या अधिकाऱ्यांना बाधा आणली आणि म्हणून त्याला भारतीय दंड संहितेच्या कलम १८६ अंतर्गत दोषी ठरवण्यात आले.

असे मानले जाते की, (i) सदर अधिनियमाद्वारे केंद्र सरकारला प्रदान केलेल्या "उत्पादन, पुरवठा आणि वितरण विनियमित किंवा प्रतिषिद्ध करण्यासाठी तरतूद करण्याचा अधिकारामध्ये एखाद्या विशिष्ट उत्पादकाला किंवा विक्रेत्याला निर्देश देऊन किंवा उत्पादन इत्यादींबाबत कोणतेही विशिष्ट कृत्य करण्याची किंवा धीर धरण्याची मागणी करून विनियमित किंवा प्रतिषिद्ध करण्याच्या अधिकाराचा समावेश आहे आणि त्यामुळे राज्यपालांचा आदेश अवैध नव्हता कारण तो सर्वसाधारणपणे लागू करण्याचा नियम किंवा विनियम नसून केवळ विशिष्ट कंपनीशी संबंधित आदेश होता;

(ii) कलम ३ च्या पोट कलम (२) मध्ये, पोट कलम (१) द्वारे प्रदान केलेल्या अधिकारांशिवाय अन्य कोणतेही अधिकार प्रदान केलेले नाहीत आणि पोट कलम (२) मधील काही बाबींची गणना केवळ उदाहरणात्मक होती, कारण अशी गणना "पोट कलम (१) अन्वये प्रदान केलेल्या अधिकाराच्या सर्वसाधारणेतला हानी पोहचल्याशिवाय होती ";

(iii) कोणत्याही वस्तूची जप्ती करणे हे कलम ३ मधील पोट कलम (२) च्या कक्षेत असल्याने, पोट कलम (२) च्या खंड (i) मध्ये अभिप्रेत असल्याप्रमाणे इतर कोणत्याही आदेशाचे अपेक्षित उल्लंघन होण्याव्यतिरिक्त आणि त्याची पर्वा न करता पोट कलम (१) अंतर्गत जप्तीचा आदेश देण्यास केंद्र सरकार आणि त्याचे प्रतिनिधी प्रांतीय सरकार सक्षम होते.

(iv) असे गृहीत धरून सुद्धा की किंमती आणि पुरवठा मुख्य नियंत्रकाचा आदेश साखर नियंत्रण आदेशांतर्गत अपूर्ण आणि निष्क्रिय होता आणि त्याच्या उल्लंघनाचा प्रश्नच उद्भवू शकत नव्हता, आदेशात राज्यपालांनी केलेल्या त्या आदेशाचा संदर्भ हा केवळ अनवश्याधिक्य होईल आणि नंतरच्या आदेशाच्या विधिग्राह्यतेवर परिणाम करणार नाही आणि अपीलकर्त्याला भारतीय दंड संहितेच्या कलम १८६ अंतर्गत योग्यरित्या दोषी ठरवण्यात आले.

प्रश्न : दंड संहितेच्या कलम १८६ अन्वये एखाद्या गुन्ह्यासाठी ज्या कृत्यामध्ये अडथळा आणला गेला आहे तो रीतसर प्राधिकृत आणि अन्यथा विधिसंमत असणे आवश्यक आहे काय ?

किंग एम्परर - विरुद्ध - सिबनाथ बेनर्जी [१९४५] एफ सी आर १९५ लागू केला.

फौजदारी अपिलीय अधिकार क्षेत्र : सत्र न्यायाधीश, पटना यांच्या भारतीय दंड संहितेच्या कलम १८६ अन्वये अपीलकर्त्याला दोषी ठरविणाऱ्या आदेशाचे पुनरिक्षण करण्यासाठी दाखल केलेली याचिका फेटाळणाऱ्या पटना उच्च न्यायालयाच्या न्यायनिर्णयावरून अपील (फौजदारी अपील क्रमांक ३/१९५०) : न्यायनिर्णयात वस्तुस्थिती नमूद करण्यात आली आहे.

अपीलकर्त्यासाठी श्री. एन. सी. चॅटर्जी (यांचे सह श्री. रामेश्वर नाथ)

उत्तरवादी साठी श्री. एस. के. मित्रा (यांचे सह श्री. के. दवल)

मध्यस्थासाठी श्री. एस. एम. सिकरी.

दिनांक : ५ मार्च, १९५१

न्यायमूर्ति पतंजली शास्त्री यांनी दिलेले न्यायनिर्णय :- भारतीय दंड संहितेच्या कलम १८६ अन्वये अपीलकर्त्याच्या शिक्षेविरुद्ध पुनरिक्षण याचिका फेटाळणाऱ्या पटना येथील उच्च न्यायालयाच्या न्यायनिर्णयावरून सदर अपील दाखल केले आहे. अपीलकर्ता महत्वाच्या संपूर्ण काळात 'जगदीशपूर जमीनदारी कंपनी' (यापुढे कंपनी म्हणून संबोधित केले जाईल) चे महाव्यवस्थापक होते जे या कार्यवाहीमध्ये भिटा साखर कारखाना म्हणून उल्लेख केलेल्या साखर कारखान्याचे पट्टेदार होते. दिनांक ५ डिसेंबर १९४७ रोजी बिहार सरकारच्या आदेशाच्या अनुषंगाने, तत्कालीन जिल्हा दंडाधिकारी आणि शिधा वाटपाचे विशेष अधिकारी, पटना जेव्हा दिनांक ६ डिसेंबर १९४७ रोजी कंपनीकडे असलेल्या साठ्यातून जप्त करण्यात आलेली ५,००० मण साखर काढण्यासाठी कारखान्यात गेले, तेव्हा त्यांचे पदीय कार्य बजावताना बाधा आणल्याबद्दल त्यांच्यावर खटला भरण्यात आला. अभियोग पक्षाचे म्हणणे खालीलप्रमाणे होतेः-

साखर आणि साखर उत्पादने नियंत्रण आदेश, १९४७ च्या तरतुदींनुसार वेळोवेळी जारी केलेल्या साखरेच्या पुरवठ्याच्या आदेशांचे पालन करण्यात कंपनी जाणूनबुजून अपयशी ठरली होती आणि परिणामी, सरकारने दिनांक ५ डिसेंबर १९४७ रोजी पुढीलप्रमाणे आदेश दिले :-

"अत्यावश्यक पुरवठा (तात्पुरते अधिकार) अधिनियम १९४६ मधील कलम ३ च्या पोट कलम (२) च्या खंड (i) द्वारे केंद्र सरकारला देण्यात आलेल्या अधिकारांचा वापर करून, जे भारत सरकारच्या अन्न विभागाच्या अधिसूचना क्र. पी. वाय - ६०३ (२) -१, दिनांक: २१ ऑक्टोबर १९४६ मध्ये अन्नपदार्थांच्या संदर्भात प्रांतीय सरकारला सोपवण्यात आले आहेत, बिहारच्या राज्यपालांचे आदेश आहे :-

(१) पटना जिल्ह्यातील मेसर्स जगदीशपूर जमीनदारी कंपनी, भिटा यांच्याकडे असलेल्या साखरेच्या साठ्याचा शोध घेण्यासाठी जिल्हा दंडाधिकारी, पटना आणि/किंवा शिधावाटप चे विशेष प्रभारी अधिकारी, पटना यांना प्राधिकृत करणे, जे किंमती आणि पुरवठा मुख्य नियंत्रकाने साखर आणि साखर उत्पादने नियंत्रण आदेश, १९४७ च्या खंड ७ (१) (२) अन्वये दिलेल्या आदेशाचे आणि दिनांक : २७ सप्टेंबर, १९४७ रोजी जारी

केलेल्या आदेश क्रमांक १६१३- पी सी आर , दिनांक : २७ सप्टेंबर, १९४७ चे उल्लंघन करणार आहे, जोपर्यंत सदर आदेश सदर कंपनीशी संबंधित आहे,

(२) या कंपनीने साठा करून ठेवलेली ५,००० मण साखर जप्त करण्याचे निर्देश देणे.

बिहारच्या राज्यपालांच्या आदेशानुसार,

स्वाक्षरी टी. पी. सिंग,

सरकारचे सचिव ".

६ डिसेंबर १९४७ रोजी, जेव्हा नमूद अधिकारी उपरोक्त आदेशाची अंमलबजावणी करण्यासाठी कारखान्यात गेले, तेव्हा अपीलकर्त्याने त्यांना सांगितले की, ते साखर काढून टाकण्यात अडथळा आणण्यासाठी सर्वतोपरी प्रयत्न करतील आणि त्यानुसार असे आढळून आले की साखरेच्या गोदामांना कुलूप लावले गेले होते आणि त्यांच्याकडे जाणारा रस्ता कोळसा, लाकूड आणि डब्याच्या ढिगाऱ्यांनी अडवला होता, जेणेकरून वाहनांची वाहतूक अशक्य होईल. काही रेल आणि फिशप्लेट्स काढून टाकल्यामुळे गोदामांकडे जाणारी रेल्वे साइडिंग देखील निरुपयोगी झाली होती. अशा अडथळ्याचा परिणाम म्हणून, कारखान्यातून साखर काढून टाकण्यापूर्वी अधिकाऱ्यांना कुलूप तोडण्यासाठी, रेल्वे मार्गाची दुरुस्ती करण्यासाठी आणि रस्त्यावरील अडथळे दूर करण्यासाठी सशस्त्र पोलिसांची मदत घ्यावी लागली.

अत्यावश्यक पुरवठा (तात्पुरते अधिकार) अधिनियम १९४६ (यापुढे 'अधिनियम' म्हणून संबोधित केले जाईल) च्या कलम ३ चा योग्य अन्वयार्थ लावल्यावर सरकार दिनांक ५ डिसेंबर १९४७ रोजीचा आदेश पारित करण्यास सक्षम नव्हते, जो परिणामी बेकायदेशीर आणि निरर्थक होता आणि त्या आदेशात अडथळा आणणे हा भारतीय दंड संहितेच्या कलम १८६ अन्वये गुन्हा ठरू शकत नाही, असा अपीलकर्त्याचा मुख्य बचाव होता. सदर युक्तिवाद फेटाळण्यात आला आणि अपीलकर्त्याला दोषी ठरवण्यात आले आणि तीन आठवड्यांच्या कालावधीसाठी साध्या कारावासाची शिक्षा सुनावण्यात आली.

अपील केल्यावर, सत्र न्यायाधीश, पटना यांनी न्यायचौकशी न्यायालयाच्या निष्कर्षांशी सहमती दर्शवत दोषसिद्धी आणि शिक्षेला दुजोरा दिला आणि अपीलकर्त्याने दाखल केलेली पुनरिक्षण याचिका उच्च न्यायालयाने फेटाळली, ज्याने, तथापि, राज्य

घटनेच्या अनुच्छेद १३४(१)(सी) अंतर्गत प्रमाणपत्र दिले की हे प्रकरण या न्यायालयात अपील करण्यासाठी योग्य आहे कारण त्यात अधिनियमाच्या कलम ३ च्या व्याख्येबाबत "पुरेसा सार्वजनिक महत्त्वाचा मुद्दा" समाविष्ट आहे. कलम ३ मध्ये जे काही महत्वाचे आहे, ते पुढीलप्रमाणे आहे :-

" ३.(१) जोपर्यंत केंद्र सरकारला, एखाद्या जीवनावश्यक वस्तूचा पुरवठा राखण्यासाठी किंवा वाढवण्यासाठी किंवा त्यांचे न्याय्य वितरण आणि वाजवी किमतीत उपलब्धता सुनिश्चित करण्यासाठी आवश्यक किंवा इष्ट वाटत असेल तोपर्यंत, त्याचे उत्पादन, पुरवठा आणि वितरण आणि त्यामधील व्यापार आणि वाणिज्य यांचे विनियम किंवा प्रतिषिद्ध करण्याच्या तरतुदीसाठी आदेश अधिसूचित केले जाऊ शकते.

(२) पोट कलम (१) अन्वये प्रदान केलेल्या अधिकाराच्या सर्वसाधारणेतला हानी न पोहचवता, त्याखाली केलेल्या आदेशात तरतूद करता येईल -

(i) कोणत्याही आनुषंगिक आणि पूरक बाबींसाठी, विशेषतः परिसर, वाहने, जहाजे आणि विमानात प्रवेश करणे आणि त्यांची झडती घेणे यासह, अशा कोणत्याही वस्तूची अशी झडती घेण्यासाठी प्राधिकृत केलेल्या व्यक्तीकडून जप्ती, ज्याच्या संदर्भात अशा व्यक्तीला असे समजण्याचे कारण आहे की उल्लंघन झाले आहे, होत आहे किंवा केले जाणार आहे, अनुज्ञप्ती, परवाने किंवा इतर कागदपत्रे मंजूर करणे किंवा जारी करणे आणि त्यासाठी शुल्क आकारणे".

असा युक्तिवाद करण्यात आला होता की, दिनांक ४ ऑगस्ट १९४७ रोजी केंद्र सरकारने जारी केलेल्या साखर आणि साखर उत्पादने नियंत्रण आदेश, १९४७ प्रमाणेच, पोट कलम (१) अंतर्गत आदेश सर्वसाधारणपणे लागू करण्याचा नियम किंवा विनियमांच्या स्वरूपाचा असावा, कारण पोट कलम केंद्र सरकारला केवळ जीवनावश्यक वस्तूंचे उत्पादन, पुरवठा आणि वितरण इत्यादी विनियमित किंवा प्रतिषिद्ध करण्याचे अधिकार देते आणि कोणत्याही विशिष्ट व्यक्ती किंवा वस्तूच्या संदर्भात तात्पुरते किंवा विशेष आदेश देण्यास प्राधिकृत करत नाही. केंद्र सरकारला प्रदान केलेल्या अधिकारांच्या व्याप्तीवर असे निर्बंध घालण्याचे कोणतेही कारण आम्हाला दिसत नाही. 'अधिसूचित आदेश' या शब्दाचा अर्थ 'अधिकृत राजपत्रात अधिसूचित केलेला आदेश' असा आहे, जो कलम ३ मध्ये निर्दिष्ट

केलेल्या बाबींशी संबंधित विशेष तसेच सामान्य आदेशांचा समावेश करण्यासाठी पुरेसा व्यापक आहे. कार्यकारी संस्थेला प्रदान केलेल्या उत्पादन, वितरण आणि पुरवठ्याचे विनियमन किंवा प्रतिषिद्धी करण्यासाठी तरतूद करण्याच्या अधिकारामध्ये एखाद्या विशिष्ट उत्पादकाला किंवा विक्रेत्याला निर्देश जारी करून किंवा उत्पादन इत्यादींच्या संदर्भात कोणतेही विशिष्ट कार्य करण्याची किंवा रद्द करण्याची आवश्यकता घालून विनियमन किंवा प्रतिषिद्धी करण्याचा अधिकार समाविष्ट असू शकतो आणि कलम ४ मधील तरतुदी त्या दृष्टिकोनास समर्थन देतात. नंतरच्या कलमांतर्गत केंद्र सरकारला कलम ३ अंतर्गत आदेश देण्याचे आपले अधिकार, केंद्र किंवा प्रांतीय सरकारच्या कोणत्याही अधिकाऱ्याला किंवा अधीनस्थ प्राधिकाऱ्याला, निर्दिष्ट केलेल्या अटींच्या अधीन राहून, सोपवण्याचा अधिकार आहे. अपीलकर्त्यासाठी युक्तिवाद केल्याप्रमाणे, एखाद्या छोट्या क्षेत्राचा प्रभारी असलेल्या अधीनस्थ अधिकाऱ्याने, प्रतिनिधीमंडळाद्वारे, कलम ३ मध्ये निर्दिष्ट केलेल्या बाबींच्या संबंधात वैधानिक स्वरूपाच्या अधिकारांचा वापर केला पाहिजे, परंतु त्याला विशिष्ट व्यक्ती किंवा गोष्टींशी संबंधित विशेष आदेश जारी करण्याचा अधिकार नसावा, तर ते विचित्र ठरेल. अशा स्थितिविशेषचा विचार केला जाऊ शकला असता असे आम्हाला वाटत नाही. कलम ४ अंतर्गत नियुक्त केलेल्या अधिकारात, आमच्या मते, कोणत्याही विशिष्ट आवश्यक वस्तुच्या उत्पादन इत्यादींच्या संबंध कोणत्याही उत्पादकाला किंवा विक्रेत्याला निर्देश जारी करण्याच्या अधिकाराचा समावेश असणे आवश्यक आहे. तसे असल्यास, प्रत्यायोजित करणाऱ्या प्राधिकरणाकडेच कलम ३ अंतर्गत असे अधिकार असणे आवश्यक आहे. उदाहरणार्थ, केंद्र सरकारने तयार केलेल्या साखर आणि साखर उत्पादने नियंत्रण आदेश, १९४७ चे कलम ७ , कोणत्याही उत्पादकाला किंवा विक्रेत्याला विशिष्ट क्षेत्रांना, व्यक्तींना किंवा संस्थांना साखर किंवा साखर उत्पादनांचा पुरवठा करण्याचे निर्देश जारी करण्याचे अधिकार "नियंत्रकाला" देते. हे प्रतिनिधीमंडळ "अधिनियमाच्या कलम ३ आणि ४ द्वारे प्रदान केलेल्या अधिकारांचा वापर करून" बनवले जाईल असे व्यक्त केले गेले आहे, परंतु कलम ३ अन्वये असे निर्देश जारी करण्याचा अधिकार केंद्र सरकारकडे नसल्याशिवाय, तो कलम ४ अंतर्गत नियंत्रकाला ते अधिकार सोपवू शकत नाहीत. हा दृष्टिकोन कलम १५ च्या परिभाषेद्वारे पुष्टी करतो, ज्यामध्ये एखाद्या विशिष्ट व्यक्तीविरुद्ध कलम ३ अंतर्गत आदेश देण्याचा विचार केला जातो, कारण त्यात "कलम ३ अंतर्गत केलेल्या आदेशाबद्दल सांगितले आहे, जो त्याला (म्हणजे,

ज्या व्यक्तीवर त्याच्या उल्लंघनासाठी खटला चालवला जातो) कोणतेही कृत्य करण्यास किंवा कायदेशीर प्राधिकृत केल्याशिवाय एखादी वस्तू ताब्यात ठेवण्यास प्रतिबंधित करतो. अपीलकर्त्याच्या अधिवक्त्याने युक्तिवाद केलेल्या कलम ३ च्या निर्बंधित शब्दरचनेमुळे कायद्याची योजना मोठ्या प्रमाणात अव्यवहार्य होईल आणि ती नाकारण्यात आम्हाला अजिबात संकोच वाटत नाही.

असे असले तरी, असा युक्तिवाद करण्यात आला होता की जप्तीचा आदेश केवळ कलम ३ च्या पोट -कलम (२) च्या कलम (i) मध्ये निर्दिष्ट केलेल्या अटी आणि मर्यादांच्या अधीन राहूनच केला जाऊ शकतो, म्हणजे केवळ जेथे त्या वतीने प्राधिकृत व्यक्तीला "आदेशाचे [पोट -कलम (१) अंतर्गत केलेला आदेश] उल्लंघन केले गेले आहे, केले जात आहे किंवा केले जाणार आहे असे मानण्याचे कारण आहे". सध्याच्या प्रकरणात, ५ डिसेंबर १९४७ च्या आदेशात, ज्याच्या अंमलबजावणीत अपीलकर्त्याने प्रांतीय सरकारच्या अधिकाऱ्यांना अडथळा आणल्याचे आढळून आले आहे, त्या कंपनीच्या साखरेचे ५,००० मण जप्त करण्याचे निर्देश देताना असे म्हटले आहे की कंपनी किंमती आणि पुरवठा मुख्य नियंत्रकाने साखर आणि साखर उत्पादने नियंत्रण आदेश, १९४७ च्या खंड ७ (१) (२) अन्वये दिलेल्या आदेशाचे आणि दिनांक : २७ सप्टेंबर, १९४७ रोजी जारी केलेल्या आदेश क्रमांक १६१३- पी सी आर , दिनांक : २७ सप्टेंबर, १९४७ चे उल्लंघन करणार करणार होती, जोपर्यंत हा आदेश सदर कंपनीशी संबंधित आहे". नंतरच्या आदेशात, कंपनीने इतरांबरोबरच, "काही जिल्ह्यांच्या मान्यताप्राप्त विक्रेत्यांना निश्चित केलेल्या किंमतींवर साखर पुरवण्याचे" निर्देश दिले असताना, त्याच्या जिल्ह्यातील किंवा उपविभागातील मान्यताप्राप्त विक्रेत्यांसाठी जिल्हा किंवा उपविभागीय वाटपातून कोटा निश्चित करणे आणि पुरवठा केव्हा आणि कुठे करायचा आहे हे कंपनीला कळवणे हे जिल्हा किंवा उपविभागीय अधिकाऱ्यावर सोडले. खालील न्यायालयांना असे आढळून आले आहे की, ज्या साखरेचा पुरवठा करणे आवश्यक होते त्याचे एकूण प्रमाण वेळोवेळी बदलत होते आणि मान्यताप्राप्त विक्रेत्यांना कोणताही कोटा कधीच निश्चित केला गेला नव्हता किंवा पुरवठा केव्हा आणि कुठे करायचा याची माहिती कंपनीला पाठवली गेली नव्हती. दिनांक २७ सप्टेंबर, १९४७ चा आदेश, अशा प्रकारे अप्रामाणिक आणि अपूर्ण राहिला आणि त्यामुळे तो दिनांक ५ डिसेंबर १९४७ पर्यंत संमत होईपर्यंत अंमलात आणण्यात किंवा त्याचे उल्लंघन करण्यात अक्षम राहिला. असे

सादर करण्यात आले होते की अशा आदेशाच्या अपेक्षित उल्लंघनाच्या आधारे जप्ती आणि काढून टाकण्याचे कोणतेही आदेश कायदेशीररीत्या दिले जाऊ शकत नाहीत आणि साखर बेकायदेशीर आणि अनधिकृतपणे काढून टाकण्यात संबंधित अधिकारी त्यांचे सार्वजनिक कर्तव्य पार पाडण्यासाठी काम करत नव्हते. या संदर्भात कलकत्ता उच्च न्यायालयाच्या लीला सिंग-विरुद्ध- क्वीन एम्प्रेस [१] आणि क्वीन एम्प्रेस -विरुद्ध-जोगेंद्र नाथ मुखर्जी [२] या खटल्यातील निर्णयांचा संदर्भ देण्यात आला होता, ज्यामध्ये असे मत व्यक्त करण्यात आले होते की, सार्वजनिक कार्य ज्याची बजावणी करताना लोक सेवकासाठी अडथळा निर्माण करण्यात आला ते कार्य कायदेशीर किंवा कायदेशीररित्या अधिकृत कार्य असणे आवश्यक आहे, जेणेकरून अडथळा भारतीय दंड संहितेच्या कलम १८६ अंतर्गत गुन्हा ठरू शकेल. दुसरीकडे, उत्तरवादीच्या अधिवक्त्याने असे म्हटले की, सदर कलमांतर्गत ज्या कृत्यामध्ये अडथळा आणला गेला आहे तो रीतसर प्राधिकृत आणि अन्यथा विधिसंमत असणे आवश्यक नाही, जर ते एखाद्या लोकसेवकाने त्याच्या सार्वजनिक कामांचा भाग आहे असा प्रामाणिकपणे आणि सद्भावनेने करण्याचा प्रयत्न केला असेल आणि मद्रास उच्च न्यायालयाच्या क्वीन एम्प्रेस-विरुद्ध-पूमतई उदयन [३], पब्लिक प्रॉसिक्युटर-विरुद्ध-मादवा भोंजो संतोस[४] आणि पीर मस्तान रोवथर -विरुद्ध-एम्परर[५] या प्रकरणातील निर्णयांवर या दृष्टिकोनाच्या समर्थनार्थ विश्वास ठेवला गेला. आम्हाला वाटते की या याचिकेच्या उद्देशाने भारतीय दंड संहितेच्या कलम १८६ च्या खऱ्या व्याप्तीवर उच्चार करणे अनावश्यक आहे कारण अपीलकर्त्याचा युक्तिवाद दुसऱ्या आधारावर अयशस्वी झाला पाहिजे असे आमचे मत आहे.

हे स्पष्ट आहे की कलम ३ चे पोट कलम (२) केंद्र सरकारला पोट कलम (१) अंतर्गत प्रदान केलेल्या अधिकारापेक्षा अधिक किंवा इतर अधिकार प्रदान करत नाही, कारण तो "त्याखाली केलेला आदेश" आहे जो पोट कलम (२) मध्ये विशेषतः नमूद केलेल्या बाबींपैकी

(१) आय. एल. आर २२ कल. २८६

(२) आय. एल. आर २४ कल. ३२०

(३) आय. एल. आर २१ मद. २९६

(४) ३१ एम. एल. जे ५०५

(५) १९३८ एम. डब्ल्यू. एन ४१८

एक किंवा इतर बाबींसाठी तरतूद करू शकतो, जी केवळ उदाहरणात्मक आहे, कारण अशी गणना "पोट कलम (१) द्वारे प्रदान केलेल्या अधिकारांच्या व्यापकतेला हानी न पोहचवता " आहे. अशा प्रकारे एखादी वस्तू जप्त करणे हे पोट कलम (१) च्या कक्षेत असल्याचे दिसून येत असल्यास, केंद्र सरकार किंवा त्याचे प्रतिनिधी, प्रांतीय सरकार, हे पोट कलम (२) च्या खंड (i) मध्ये अभिप्रेत केल्याप्रमाणे इतर कोणत्याही आदेशाचे अपेक्षित उल्लंघन करण्याव्यतिरिक्त आणि त्याची पर्वा न करता त्या पोट कलमांतर्गत जप्तीचा आदेश देण्यास सक्षम असले पाहिजे. दिनांक २७ सप्टेंबर १९४७ च्या आदेशाचे उल्लंघन होणार असल्याचे नमूद करूनही, दिनांक ५ डिसेंबर १९४७ च्या आदेशाला वैध आदेश मानले पाहिजे. जर नंतरचा आदेश अपूर्ण आणि अकार्यक्षम असेल आणि परिणामी, अपीलकर्त्याच्या बाजूने युक्तिवाद केल्याप्रमाणे त्याच्या उल्लंघनाचा प्रश्नच उद्भवू शकत नसेल, तर दिनांक ५ डिसेंबर १९४७ रोजीच्या आदेशात त्याचा संदर्भ देणे हे अनावश्यक असेल आणि नंतरच्या आदेशाच्या वैधतेवर परिणाम करू शकत नाही. त्यामुळे कंपनीच्या साखरेची जप्ती योग्यरित्या अधिकृत आणि कायदेशीर मानली गेली पाहिजे आणि अपीलकर्त्याने ती काढून टाकण्यात अडथळा आणत, कलकत्ता उच्च न्यायालयाने त्या तरतुदीचा कठोर अन्वयार्थ लावणाच्या बाबतीतही भारतीय दंड संहितेच्या कलम १८६ अन्वये गुन्हा केला.

आम्ही वर व्यक्त केलेल्या मताला सिबनाथ बेनर्जीच्या प्रकरणात [१] प्रिवी कौन्सिलच्या निर्णयाचे समर्थन मिळते. भारताचे संरक्षण अधिनियम, १९३९ च्या कलम २(१) अन्वये भारताचे संरक्षण (सुधारणा) अधिनियम, १९४० च्या कलम २ द्वारे सुधारित केल्याप्रमाणे, केंद्र सरकारला ब्रिटिश भारताचे संरक्षण, सार्वजनिक सुरक्षा, सार्वजनिक सुव्यवस्था राखणे इत्यादींसाठी नियम बनवण्याचे अधिकार दिले आणि "उपकलम (१) द्वारे प्रदान केलेल्या अधिकारांच्या व्यापकतेला हानी न पोहचवता, नियम खालील सर्व किंवा कोणत्याही बाबींसाठी तरतूद करू शकतात". अशा बाबींमध्ये, सार्वजनिक सुरक्षेसाठी पूर्वग्रहदूषित पद्धतीने कृत्य केल्याबद्दल 'वाजवीपणे संशय असलेल्या' कोणत्याही व्यक्तीला स्थानबद्ध करणे इत्यादी बाबींचा समावेश होता [खंड X]. तथापि, या कलमांतर्गत बनवलेल्या नियमावलीतील नियम २६ अन्वये सरकारला एखाद्या व्यक्तीला पूर्वग्रहदूषितपणे

(१) [१९४५] एफ. सी. आर. १९५; ७२ आय. ए. २४१, २४८

वागण्यापासून रोखण्यासाठी त्याला ताब्यात घेणे आवश्यक आहे असे जर त्याचे समाधान झाले तर त्याला ताब्यात घेण्यास अधिकृत केले. फेडरल कोर्टाने [२] असे म्हटले की हा नियम अतिरेकी आहे कारण तो खंड (x) च्या व्याप्तीच्या पलीकडे गेला आहे कारण त्याने एखाद्या व्यक्तीला स्थानबद्ध करणे आवश्यक आहे की नाही हे ठरवणे सरकारच्या समाधानावर सोडले आहे. हा निर्णय उलटवण्यात आला आणि लॉर्ड थॅन्कर्टनने बोर्डाचा न्यायनिर्णय देताना असे निरीक्षण नोंदवलेः "लॉर्डशिप च्या मते, पोट कलम (२) चे कार्य हे केवळ एक उदाहरणात्मक आहे; नियम बनवण्याचे अधिकार पोट कलम (१) द्वारे प्रदान केले जातात आणि पोट कलम (२) च्या सुरुवातीच्या वाक्यात संदर्भित केलेले 'नियम' हे पोट कलम (१) द्वारे प्राधिकृत केलेले आणि त्याखाली तयार केलेले नियम आहेत; पोट कलम (२) च्या तरतुदी पोट कलम (१) च्या निर्बंधात्मक नाहीत, कारण, 'पोट कलम (१) द्वारे प्रदान केलेल्या अधिकारांच्या व्यापकतेला हानी न पोहचवता' या शब्दांद्वारे स्पष्टपणे सांगितले आहे. "पोट कलम (१) ची सामान्य भाषा नियम २६ च्या अटींचे पुरेपूर समर्थन करते आणि पोट कलम (२) च्या संबंधात विद्वान न्यायाधीशांनी व्यक्त केलेली टीका टाळते, असा विचार स्वतः विद्वान न्यायाधीशांनी केला आहे असे दिसते, यात शंका नाही.

हे अधिनियमाच्या कलम ३ च्या पोट कलम (१) आणि (२) च्या परिणामाबाबतच्या आमच्या दृष्टिकोनाशी सुसंगत आहे.

अपील फेटाळली जाते. अपीलकर्त्याचे जामीन बंधपत्र रद्द केले जाते आणि त्याला अभ्यर्पणाचे आदेश दिले जातात.

अपील फेटाळण्यात आली.

अपीलकर्त्यासाठी प्रतिनिधी : श्री.राजिंदर नारायण

उत्तरवादी आणि मध्यस्थासाठी प्रतिनिधी : श्री.पी. ए. मेहता

---

(२) (१९४४) एफ. सी

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याचा/तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार नाही. तसेच, इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करिता वैध मानला जाईल.

X – X – X - X